

Paul Filip

Bătrânul Cișmigiu

Primăria Municipiului București

ARCUB

Centrul de Proiecte Culturale

București, 1999

UN SCURT EXCURS ASUPRA SPAȚIULUI PUBLIC BUCUREȘTEAN

Majuru Adrian

Ziaristul și reporterul Paul Filip, spre deosebire de ultima lucrare, abordează evoluția în timp a unui perimetru public, puternic ancorat în imaginarul modern bucureștean: Grădina Cișmigiu – despre care putem afirma că, s-a născut simultan cu conturarea unei identități urbane bucureștene în sens modern. Dacă anul trecut, prin lucrarea Bellu-Panteon Național, ni se releva o perspectivă aproape completă asupra unui spațiu atemporal, la fel de bine reprezentat în imaginarul modern bucureștean, prezenta lucrare, reușește să adune reperele generale care caracterizează teritoriul public foarte circulat al Grădinii Cișmigiului.

Radiografia volumului – mă refer la teoretizări căci în privința imaginilor, acestea reflectă profesionalismul autorului – încearcă să dea un conținut cât mai complet asupra raportului dintre fragmentul spațiului public (Grădina Cișmigiului) și totalitatea lui, a cărei finalitate este reprezentată de orașul București.

Apariția Grădinii Cișmigiului, are loc simultan cu modernizarea orașului București; parcul a fost modelat potrivit cerințelor moderne ale vremii pe care un oraș european le necesita; potrivit imaginarii – aflat în perpetuă mișcare de altfel –, spațiului public în general, și proiectelor imaginare ale categoriilor sociale care promovau modernitatea din perspectivă urbanistică. Astfel, edilii de atunci, au făcut apel la grădinari și specialiști numiți și „orticultori”, originari din centrul Europei, unde arta grădinii era foarte răspândită.

Avem astfel specialiști precum „arhitectul Fraser” (1837–1840); elvețianul Carl Friedrich Wilhelm Meyer, „un intelectual subțire și de gust” (1845–1852); „horticultorul elvețian” Louis Leyvraz; grădinarul Franz Harer care l-a însoțit pe Meyer.

Volumul face o scurtă referință asupra grădinilor bucureștene mai renumite al căror început este plasat în veacul al XIX-lea; puncte de vedere generale, legate de dezvoltarea Bucureștilor din perspectivă europeană vs. occidentală; apariția și dezvoltarea sistemului de iluminare a orașului în ultimele două veacuri. Desigur, aspectul cel mai interesant îl reprezintă încercarea de a construi – cronologic vorbind – evoluția istorică a perimetrului pe care s-a ridicat actuala grădină a Cișmigiului.

Deși practic grădina a fost amenajată între 1848–1852 de Carl Meyer, problema organizării unei grădini publice se regăsește încă din 1779, într-un hrisov semnat de Alexandru Ipsilanti. Inițiativa generalului Pavel Kiseleff din 1830 va fi continuată în 1844, cu debutul lucrărilor de secare a bălților.

Evoluția perimetrului pe care s-a amenajat grădina Cișmigiului, a rămas sugestiv descris de N. T. Orășeanu, în 1857 (la puțină vreme de la definitivarea lucrărilor de amenajare):

„Aici fu o baltă mare, un loc umed, mocirlos,

Și sălbatec din natură, necurat, nesănătos

Însă arta poate multe, ea făcu un paradis

Cum la mulți din inokimeni (sic) nici că le trecea prin vis...”

Autorul versurilor descrie apoi „diferite puncte ale Grădinii Cișmigiului” din care alegem selectiv câteva versuri:

„...Aici vin de toată mâna, și s'amestecă împreună

Eleganță, lux, mândrie, maniere și turnură,

Vorbe dulci și complimente sbor din fiecare gură...

Câ-te-un june c'o grizetă, prin stușiuri că se pierde”.

(N. T. Orășeanu, *Târgul cu idei sau Buletinul Cișmigiului*, Imprimeria Națională a lui Iosif Romanow et Comp., București, 1857, pp. 6–10).

Un ungar stabilit în București după 1860, – Sandor Veress – descrie atmosfera de atunci a Cișmigiului, el însuși plimbându-se prin „...preafrumosul Cișmigiu, al cărui lac vara, din nefericire, se transformă în mocirlă verde cu un miros urât. Pe când protipendada orașului ieșea la Șosea, domnii și doamnele din clasa de mijloc, frumos îmbrăcați, se adună aici.

Scopul principal nici aici nu este plimbarea, ci arătarea de sine, cu toate că aici nu se poate intra cu trăsuri. Astfel, dacă pe aleile cele mai frumoase abia se văd câteva persoane, pe partea stângă a aleii principale se așează pe scaune doamnele și în fața lor îmbulzeala este atât de mare încât cu greu se poate circula. Îmbrăcămintea frumoasă și fastul se revarsă și aici, unde răsună fanfara militară, ca și la Șosea, doar duminica această frumoasă grădină își schimbă înfățișarea, când este invadată de servitoare și servitori și de oamenii din clasa meșteșugarilor. Funcționarii și oamenii din clasa negustorilor se feresc a intra în contact cu această lume, mai mult chiar decât boierii din clasa de mijloc. Apusul soarelui este semnul pentru părăsirea parcului, se lasă deodată un aer rece, dinspre lac se revarsă mirosul urât, astfel că la o oră după apusul soarelui abia mai vezi câte un vizitator”. (Lajos Demeny, *Sandor Veress despre Bucureștii de altădată*, Editura Kriterion, București, 1998).

Aproape 50 de ani mai târziu, autorul unui roman publicat în 1921, – Radu Cosmin – descrie o zi de sărbătoare în Cișmigiu, când „vulgul inunda” parcul: „...Era o caldă după-amiază de început de Maiu. ...grupurile de flăcăi, soldați și feciori de case boierești, alături de fetele lor, tinere slujnicuțe, se întinseră pe iarba peluzelor din vasta grădină... Nu era alee pe care să nu rătăcească, ținându-se de mână în legănări naive, perechi de cătane și mândre fete în porturi de sibience, brașovence sau tinere unguoalice... Toate băncile din jurul mobilei erau înșesate de slugi, soldați, elevi de școala militară, liceeni cu șepci peste cap, cu țigări în gură, școlărițe cu buzele făcute și ciorapi străvezii

pe pulpe provocator de dezvelite. ...dulcele și anonimul popor de azi al Capitalei, ca un nou babel, petrecea în grădina Cișmigiului... Din când în când, pe alocurea, se zăreau pe nisipul aleelor sau pe covorul de Ispahan al peluzelor, coji de ouă roșii care... dovedeau că inocenta plebe nu știe să sfințească deloc frumusețea acestui colț de rai... Poporul e același pretutindeni...” se scuză eroul romanului față de prietena sa poloneză. „...Totuși, eu te încredințez că pe la aleile grădinilor din Viena, Berlin, Paris sau Londra, n’ ai să găsești un muc de țigare necum coji de ouă oricât ar fi de sărbătoare sau de mult popor!” (Radu Cosmin, *Babylon*, vol. II, Editura Rampa, 1921, pp. 181–187).

Dacă ar fi să adunăm cele trei repere, se verifică o serie de constante istorice, pe care începusem să le prezint în debutul acestui demers. Grădina Cișmigiului – ca spațiu public, primul organizat în inima Bucureștilor – deși a fost pe măsura imaginarii modern al elitei urbane bucureștene, el nu a putut fi asimilat la fel, de restul populației, al cărei fundament identitar, nu era de formație urbană și europeană. Clasa de mijloc și o bună parte a celei de bună condiție, folosea spațiul public – și cu prisosință Cișmigiul – mai puțin pentru recreere, cât mai degrabă pentru a-și etala noua modă.

N. T. Orășeanu, ridiculizează în publicațiile sale din 1857 aceste realități. Pe de altă parte, „dulcea plebe”, nu realiza deosebirea fundamentală existentă în interiorul spațiului public: spațiul de recreere a unei grădini civilizate nu avea nimic în comun cu maidanurile din periferie; mental și clinic, ea trăia la fel, indiferent de peisaj – și continuă să trăiască și astăzi, în aceeași suficiență civică.

În consecință, ‘examenul’ de modernitate pe care l-a reprezentat Cișmigiul, este un alt eșantion care revelează această discrepanță a formelor fără fond, în care societatea românească respiră perpetuu.

Lucrării domnului Paul Filip, îi lipsește acest tip de reprezentare a Grădinii Cișmigiului, ca exprimare literar-istorică, a unui centru urban aflat în permanență modernizare – aspect pe care m-am simțit dator să-l alături reperelor generale din cuprinsul cărții. Între alte scăpări ale cărții, amintesc prezentarea selectivă (probabil), a vecinilor grădinii Cișmigiu. În afara Primăriei Capitalei (a cărei actuală clădire, în prima sută de ani de existență a parcului, a fost Ministerul Construcțiilor Publice) și Colegiul Național Gheorghe Lazăr, grădina a avut numeroși vecini de marcă, între care o serie de case boierești, Teatrul Mic, piața Valter Mărăcineanu cu deschiderea către Palatul Regal, o serie de hoteluri, etc. Foarte slab reprezentată în lucrare este viața cotidiană, care anima parcul în veacul al XIX-lea și al XX-lea.

Lucrarea *Bătrânul Cișmigiu*, este primul demers amplu de popularizare cu acest subiect iar perspectiva imagistică, este principalul element de noutate din cuprinsul cărții. Istoriografia urbană românească, trebuie să vină în completarea a ceea ce a încercat să prezinte această carte.